

Vrouwendag 2012: Hoogtijd voor een andere wereld!

Eveline Cortier

Aan de basis van de jaarlijkse Nationale Vrouwendag op 11 november ligt het Vrouwen Overleg Komitee (VOK): een onafhankelijke denktank die vanuit feministisch perspectief elk jaar een visietekst en eisenpakket ontwikkelt rond een bepaald thema.

Het uitgangspunt voor de Vrouwendag dit jaar is de huidige systemische, economische crisis, met verschillende crisissen op ecologisch, politiek en sociaal vlak in haar kielzog. Maar ook de antwoorden of alternatieven die hiervoor geformuleerd worden. Want in de mogelijke oplossingen liggen denkbare besluiten over vrouwen en mannen en over hun genderverhoudingen. Deze zullen een impact hebben op de levens van velen.

Vandaar dat een feministische analyse noodzakelijk is om zicht te krijgen op de mogelijke gevolgen voor vrouwen en mannen. Deze inzichten verdienen een plaats bij de ontwikkeling van een alternatief, namelijk een meer inclusief en rechtvaardig systeem voor zowel vrouwen als mannen. Samen met andere maatschappelijke solidaire bewegingen, ieder met hun eigen aandachtspunten en focus, moeten we de krachten bundelen. Deze Vrouwendag met haar visietekst en eisenpakket is hier een aanzet toe.

Sinds de vorige Vrouwendag in Oostende, in 1982, zijn dertig jaar verstreken. In die dertig jaar is de wereld op heel wat vlakken van aanzicht veranderd. De gelijkheid van vrouwen en mannen boekte zowel in België als elders een reële vooruitgang. En toch. Net als in 1982 beleven we een periode van zware economische recessie. Net als in 1982 leeft de vrees dat besparingen de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen zullen vergroten. Net als toen klinkt de roep om verandering: 'vrouwenkracht is tegenmacht' (1982), 'hoogtijd voor een andere wereld' (2012).

Deze parallellen stemmen tot nadenken. De voorbije dertig jaar werd wereldwijd gekenmerkt door de opmars van het neoliberalisme. Het resultaat: toenemende ongelijkheid en een opeenvolging van sociale, financieel-economische en ecologische crisissen.

'Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) telde tussen 1970 en 2010 maar liefst 208 monetaire crises, 145 bankcrashes en 72 crises rond overheidsschulden. Dat zijn er welgeteld 425, en vele van die crises en crashes zijn met elkaar verbonden. [...] Moeten we echt wachten op de 426ste crash voordat we beseffen dat er een fundamenteel probleem is, dat er een systeemprobleem is?'

Samen met andere kritische stemmen roept het Vrouwen Overleg Komitee op om de samenleving een nieuwe vorm te geven. Vanuit principes als gelijkheid, emancipatie en solidariteit.

Crisis

Het neoliberalisme heeft in de hele wereld een steeds grotere greep op de samenleving. Het beheerst niet alleen de economie. Ook in sectoren als onderwijs, zorg en wetenschappelijk onderzoek dringt een neoliberale ideologie en marktlogica door.

De gevolgen zijn niet te onderschatten en laten zich vandaag al voelen. Private investeerders betreden de gezondheids- en ouderenzorg, en stellen er winstoogmerk boven kwaliteit en betaalbaarheid. De toenemende prestatiedruk leidt tot burn-outs, depressies en zelfdodingen. Een groeiend aantal kinderen en volwassenen doet beroep op psychofarmaca voor de behandeling van een 'stoornis'. Goedkope gsm's en jeans in Europese winkelketens gaan hand in hand met lage lonen en slechte werkomstandigheden in Azië, waardoor Aziatische vrouwen hun kinderen een betere toekomst proberen te geven, door in Europa gezinnen te helpen die worstelen met de combinatie werk en gezin. Prostitutie en internationale vrouwenhandel zijn in toenemende mate met elkaar verweven. In Groot-Brittannië krijgen economisch 'nuttige' universitaire richtingen (bv. de ingenieursopleiding) een betere financiering dan de 'nutteloze' (filosofie, geschiedenis ...).

'Studie van de geschiedenis laat zien dat economie altijd ingebed lag in een geheel van religieuze, ethische en maatschappelijke structuren. Met het neoliberalisme is dat niet langer het geval. Integendeel, religie, ethiek en maatschappij worden ondergeschikt aan 'de markt'. In die zin is het neoliberalisme niet langer een economische theorie, maar een veel ruimere ideologie.'

Paul Verhaeghe, Identiteit, 2012, p. 117.

Bijna de helft van de in Europa geteelde groenten en fruit gaat verloren in de voedselketen – onder meer door de steeds strengere 'kwaliteitseisen' van warenhuizen. In tal van landen gaat de ontginning van natuurlijke grondstoffen gepaard met conflicten en/of vervuiling. De klimaatcrisis maakte al vele miljoenen mensen dakloos.

De lijst van problemen is eindeloos, maar aangezien een liberaal geïnspireerde samenleving eigenbelang, competitie, individueel succes en snelle winst vooropstelt, voelt ze zich niet aangesproken. Het is bijzonder verontrustend dat de crisissen die het neoliberale kapitalisme uitlokt zijn greep op het systeem versterken in plaats van verzwakken. Dat zien we ook bij de huidige bankencrisis: om erger te voorkomen pompen overheden grote sommen (belasting)geld in een falend systeem. Waarna ze op andere posten moeten besparen, omdat 'de financiële markten' – dezelfde die eerder de crisis uitlokten – landen met een hoge schuld genadeloos afstraffen. Paradoxaal genoeg lijkt het er dus op dat de bankencrisis op termijn vooral de overheid zal hebben verzwakt, en daarmee de hele samenleving.

Het is bijzonder verontrustend dat de crisissen die het neoliberale kapitalisme uitlokt zijn greep op het systeem versterken in plaats van verzwakken.

Gelijkheid onder druk

Een neoliberal geïnspireerde wereldeconomie heeft baat bij overheden die reguleren in het belang van de sterksten geen actieve rol opnemen in het herverdelen van de beschikbare middelen; bijvoorbeeld door knoeiende banken te redden. Zonder die herverdeling stijgt de inkomens kloof tussen arme en rijke gezinnen, een tendens die de Internationale Arbeidsorganisatie wereldwijd vaststelde in de periode 1990-2005. Geld en andere middelen komen in toenemende mate in handen van een kleine elite.

Zonder herverdeling stijgt de inkomens kloof tussen arme en rijke gezinnen, een tendens die de Internationale Arbeidsorganisatie wereldwijd vaststelde in de periode 1990-2005.

Door de gevolgen van de crisis staan overheden als de Belgische, met een sterke traditie van herverdelen, vandaag – weer eens – onder druk om te besparen. Onder de mantra dat ‘iedereen moet inleveren’, wordt gesproken over loonmatiging, een strengere toegang tot onder andere werkloosheidsvergoedingen en (brug)pensioen, een afbouw van verlofstelsels die de combinatie

arbeid-gezin vergemakkelijken. Ingrepen waarvan we weten dat ze vooral wegen op mensen die al zwak staan op de arbeidsmarkt. En dat zijn vaak vrouwen.

‘Het gemiddelde bruto-inkomen van vrouwen bedraagt 56% van dat van mannen, bij het netto-inkomen is dat 63%. Ook de sociale zekerheid draagt bij tot de ongelijkheid: de uitkeringen die de gemiddelde vrouw ontvangt, bedragen 77% van die van de gemiddelde man.’

Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, Vrouwen en mannen in België, 2012, p. 83.

In België is anno 2012 meer dan één op de drie vrouwen financieel afhankelijk van het inkomen van huisgenoten (tegen 1 op 10 mannen). Bijna 45% van de loontrekkende vrouwen (tegen 10% van de mannen) werkt deeltijds en slechts 11% van hen zegt niet voltijds te willen werken. Vrouwen nemen nog steeds het gros van de zorg- en de huishoudelijke taken op zich en doen dus meer beroep op verlofstelsels die de combinatie arbeid en zorg moeten vergemakkelijken. Het verrast dus niet dat 59% van de pensioengerechtigde vrouwen minder krijgt dan 1000 euro per maand (33% van de mannen). Vrouwen met een laag opleidingsniveau en/of een niet-Europese origine hebben het extra moeilijk om zich staande te houden.

Onder de mantra dat ‘iedereen moet inleveren’, wordt gesproken over loonmatiging, een strengere toegang tot o.a. werkloosheidsvergoedingen en (brug)pensioen, een afbouw van verlofstelsels die de combinatie arbeid/gezin vergemakkelijken. Ingrepen waarvan we weten dat ze vooral wegen op mensen die al zwak staan op de arbeidsmarkt. En dat zijn vaak vrouwen.

‘Vrouwen zijn de voornaamste slachtoffers van besparingen en het verdwijnen van jobs in de publieke sector. Onze sociale en economische kwetsbaarheid op zijn beurt, maakt ons uiterst kwetsbaar voor knippen in socialezekerheidsprogramma's en als deze verdwijnen, zijn het de vrouwen met hun onbetaalde zorgwerk die zullen opdraaien voor het verlies aan ondersteuning en diensten.’

//www.opendemocracy.net/sandra-ezquerria/feminist-practice-in-15-m

Het is duidelijk dat de gelijkheid vrouw-man verre van bereikt is. Volgens het neoliberale credo is dat geen reden tot bezorgdheid, maar het natuurlijke gevolg van individuele keuzes van mensen, en dus hun individuele verantwoordelijkheid. Wie zoals het VOK stelt dat de ongelijkheden in onze samenleving structurele oorzaken hebben en dat er structurele ingrepen nodig zijn om ze op te heffen, krijgt steeds minder gehoor.

Een logica van besparingen versterkt die tendens en legt zo een zware hypotheek op het streven naar gelijkheid. De besparingen treffen mannen en vrouwen ook niet op dezelfde manier. Dat een werkloze een job voortaan pas mag weigeren wanneer die meer dan 60 kilometer (of meer dan 4 uur reizen) ver is, weegt extra zwaar voor vrouwen, die nog steeds het gros van de zorg voor de kinderen opnemen. Gebrek aan kinderopvang is zelfs geen geldige reden om een job te weigeren en dat ondanks het grote tekort aan opvangplaatsen. Ook het gesleutel aan de pensioenopbouw dreigt vrouwen zwaar te treffen, gezien hun onderbroken loopbanen en reeds lage pensioenen. Bovendien dreigen er besparingen in sectoren waarin overwegend vrouwen werken, zoals het onderwijs, de zorg en de sociale diensten.

***Structurele verandering is perfect haalbaar.
Als we tenminste de neoliberale mantra van
individueel succes of falen loslaten en weer
politiek over onze samenleving nadenken.***

Feministische alternatieven

Er wordt al te gemakkelijk gezegd dat het naïef is om grote veranderingen te beogen, dat we het best mogelijke systeem hebben en dat hoogstens de ergste excessen van het neoliberale kapitalisme moeten worden weggewerkt. De antwoorden op de crisissen die overheden momenteel formuleren zijn dus slechts herstelpogingen van het oude systeem.

Het Vrouwen Overleg Komitee is van mening dat een grondige transformatie zich opdringt. Gezien de ongelijkheden en de milieuschade waarmee het huidige systeem gepaard gaat, is structurele verandering absoluut noodzakelijk. Ze is ook perfect haalbaar. Als we tenminste de neoliberale mantra van individueel succes of falen loslaten en weer politiek over onze samenleving nadenken. En als we solidariteit, herverdeling, gelijkheid, maatschappelijke verantwoordelijkheid en duurzaamheid als sturende principes nemen voor die denkoefening.

'De Vrouwendag van 1977 eiste kortere werkdagen voor iedereen, met behoud van loon. Zo konden inkomen, werk, zorg en vrije tijd eerlijker worden verdeeld. Wat er eventueel kwam, was loopbaanonderbreking, tijdskrediet en meer deeltijds werk. Kortom: minder werken tegen minder loon.'

VOK, Over(be)ZORGd, 2009, p. 10 .

Solidariteit en herverdeling gaan hand in hand. Solidariteit houdt in dat het welzijn (en de emancipatie) van de één nooit ten koste gaat van die van de ander. Het gaat om de toekomst van vrouwen – ook de meest achtergestelde vrouwen – maar evengoed om die van kortgeschoolden, migranten, jongeren of mensen met een handicap; kortom:

van iedereen die buiten de impliciete norm valt van wit, mannelijk, hoogopgeleid en middenklasse. Het gaat om het wegwerken van de ongelijkheid tussen Noord en Zuid. Hervreiding geeft concreet vorm aan die solidariteit: er worden politieke keuzes gemaakt zodat de middelen zich niet opstapelen bij de geprivilegieerden maar zo breed en evenwichtig mogelijk worden verdeeld. Belangrijke hefboomen daarin zijn de *sociale zekerheid*, die verder moet worden versterkt met aandacht voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, *fiscaliteit*, waar een belasting op grote fortuinen en op speculatieve beursverrichtingen zich opdringt, en *efficiënte fraudebestrijding*.

Vanuit feministisch perspectief is ook een herverdeling van arbeid (betaald en onbetaald) aan de orde. Vrouwen werken niet uit vrije keuze aan een lager loon, en vaker onbetaald dan mannen. Hun 'keuze' is een gevolg van de manier waarop werk en zorg zijn georganiseerd.

Vanuit feministisch perspectief is ook een herverdeling van arbeid (betaald en onbetaald) aan de orde. Vrouwen werken niet uit vrije keuze aan een lager loon, en vaker onbetaald dan mannen. Hun 'keuze' is een gevolg van de manier waarop werk en zorg zijn georganiseerd. Het is een begin om een meer gelijke taakverdeling m/v te stimuleren via fiscaliteit, sociale zekerheid en opvoeding. Het is een begin om 'zorgwerk/st/ers' beter te beschermen tegen het verhoogde risico op armoede dat

zij lopen. Maar een wezenlijke herverdeling van arbeid vergt ingrijpendere maatregelen, zoals het invoeren van een algemene arbeidsduurverkorting met behoud van loon of een basisinkomen, met expliciete focus op genderverhoudingen. Dit zijn recepten waarvoor onder andere de feministische beweging vaak heeft gepleit. Ze zijn nooit uitgetest en vaak als onrealistisch afgedaan, maar wekken nog steeds de interesse van vakbonden, progressieve denktanks en academici. Het is hoogtijd om ermee aan de slag te gaan.

Herverdeling is ook ecologisch een noodzaak. Het is geen optie om verder te gaan op het pad van immer meer groei, productie en winst: de milieuschade en sociale ongelijkheid nemen alleen maar toe. Er moet worden gewerkt aan duurzame ontwikkeling waarbij het rijke Noorden zijn basisbehoeften herdefinieert en iets van zijn grote welstand opgeeft ten voordele van welzijn wereldwijd.

'Maatschappelijke verantwoordelijkheid' en 'duurzaamheid' betrekken naast de overheid ook de privésector en burgers. Bedrijven die sociaal en ecologisch verantwoord ondernemen, moeten daarvoor beloond worden. Er is nood aan een grotere diversiteit

in de economie, met plaats voor 'oude' bedrijfstvormen, zoals coöperaties, met hun accent op participatie en duurzaamheid. Burgers moeten meer ruimte krijgen om actief de samenleving mee vorm te geven. Dat betekent niet dat vrijwilligers de plaats innemen van een actieve overheid. Wel dat inspirerende burgerinitiatieven het bestaande overheidsaanbod aanvullen, en vooral ook verfijnen, verfrissen, diversifiëren, omvormen en zelfs herdefiniëren, om tegemoet te komen aan de breedst mogelijke waaier van behoeften.

Er is nood aan een grotere diversiteit in de economie, met een plaats voor 'oude' bedrijfstvormen, zoals coöperaties, met hun accent op participatie en duurzaamheid. Burgers moeten meer ruimte krijgen om actief de samenleving mee vorm te geven en het bestaande overheidsaanbod aanvullen.

'Deze bewegingen en initiatieven demonstreren hun verwerping van de universele supermarkt als model van een betere samenleving, zelfs al was deze gelijk toegankelijk voor iedereen. (...) Hun utopie mag dan wel nog niet expliciet verwoord zijn, haar componenten worden echter al in de dagelijkse praktijk uitgetest, het zijn potentiële concrete utopieën.'

Maria Mies, *Ecofeminism*, 1993, p. 305

Dit zijn haalbare ideeën, die mits de nodige politieke wil concreet omgezet kunnen worden in beleid dat ons een pak dichtter zal brengen bij de samenleving die we beogen, een samenleving die erin slaagt ongelijkheden weg te werken in plaats van ze te vergroten.

In afwachting eist het VOK met onmiddellijke ingang een genderanalyse op systeemniveau. Die moet in kaart brengen op welke barrières de gelijkheid van vrouwen en mannen stuit en wat de hefboomen voor verandering zijn. Vervolgens moeten deze worden omgezet in beleid. Momenteel weet de overheid vaak niet of een maatregel wel of niet zal bijdragen tot een versterking van de positie van vrouwen, en dat is onaanvaardbaar. De vrouwenbeweging is tevreden dat minister Milquet een onderzoek wil financieren naar de manier waarop het beleid vrouwen in het verleden benadeelde – de volgehouden ongelijke behandeling in de sociale zekerheid bijvoorbeeld. Maar onze bekommernis is eerst en vooral dat het toekomstig beleid net wél gaat bijdragen tot de gelijkheid van vrouwen en mannen.

Allianties

De feministische beweging heeft er steeds naar gestreefd haar analyses te delen met potentiële bondgenoten en zette gemeenschappelijke acties op met de vredesbeweging, de milieubeweging, de Noord-Zuidbeweging, migrantenorganisaties, vakbonden... De voorbije jaren zagen buiten en binnen de feministische beweging tal van nieuwe, succesvolle initiatieven het licht: protestbewegingen tegen de crisis als Occupy en de Indignados; transitiegroepen, voedselteams en diverse slow-bewegingen met een bekommernis om ecologie en het klimaat, feministische acties vanuit de Wereldvrouwenmars, Million Women Rise, feministische *Red Tent events*, *Take back the night of Hollaback*. De dynamiek die ervan uitgaat, herinnert de overheid er hopelijk aan hoe belangrijk een autonoom, kritisch en meerstemmig middenveld is en hoe cruciaal het is om burgers te steunen wanneer ze zich verenigen. Of dat nu in een grote sociaal-culturele of in een kleine zelforganisatie is.

Veel van de analyses en verzuchtingen van de nieuwe transitie- en andere bewegingen sluiten aan bij die van de feministische beweging. Omgekeerd kunnen de nieuwe groepen putten uit de feministische kennis over en ervaring met ongelijke machtsverhoudingen, diversiteit, inclusie en het thematiseren van de relatie privésfeer/publieke sfeer. Onbewust en ongewild reproduceren veel van deze groepen immers ongelijkheden uit de brede samenleving in hun interne werking: ongelijkheden op basis van gender, afkomst, klasse, seksuele geaardheid... Nochtans kunnen duurzaamheid en sociale gelijkheid alleen samen met gelijkheid tussen vrouwen en mannen tot stand komen. En zal die nieuwe maatschappijvisie alleen realiteit worden wanneer vrouwen en mannen daar op voet van gelijkheid aan werken.

'Uiteindelijk, kan het betekenen dat – in plaats van zich tevreden te stellen met – mannen en vrouwen die de straten en pleinen in gegaan zijn, gaan en zullen blijven gaan om de onrechtvaardigheden en misbruiken aan te wijzen die uit de economie, de politieke wereld en instellingen komen, het ook zullen aandurven om de onrechtvaardigheden en misbruiken die zij, wij allemaal reproduceren, onder lijden en helpen onzichtbaar maken, in de ogen kijken.'

<http://www.opendemocracy.net/sandra-ezquerro/feminist-practice-in-15-m>

Bio

Eveline Cortier, Voorzitter Vrouwen Overleg Komitee (VOK)